

## ROZDZIAŁ 7.

# Geografia społeczno-ekonomiczna jako konglomerat dyscyplin naukowych

Andrzej Miszczuk

**Streszczenie:** Celem rozważań jest ukazanie współczesnej geografii społeczno-ekonomicznej jako konglomeratu dyscyplin naukowych, jego powiązań wewnętrznych oraz zewnętrznych z innym konglomeratem naukowym jakim jest ekonomia. Pojęcie konglomeratu, choć ma konotacje geograficzne, zostało użyte – w nawiązaniu do nauk ekonomicznych – jako holding grupujący przedsiębiorstwa różnych branż. Stosując analogię, holding tworzy geografia społeczno-ekonomiczna („spółka-matka”), wnosząc swój „kapitał” do spółek-córek i łącząc go z „kapitałami” innych dyscyplin naukowych, traktowanych zarówno jako „spółki-matki”, jak i „spółki-córki”, co otwiera nowe, inspirujące pola badawcze. Korzyścią, jaką osiąga holding, jest pozyskanie kapitału zewnętrznego (poznawczego, metodologicznego i aplikacyjnego) zarówno przez „spółki-matki” jak i „spółki-córki”. Łatwo w tej sytuacji zauważyć, że przepływy wewnątrz holdingu są wielokierunkowe, a poza tym występują też powiązania między różnymi holdingami, zarówno na poziomie „spółek-matek” jak i „spółek-córek”, co jest typowe dla gospodarki sieciowej. W rozdziale posłużono się dwoma studiami przypadku. W pierwszym z nich podjęto analizę relacji między dwoma holdingami naukowymi, jakimi są: geografia społeczno-ekonomiczna oraz ekonomia, a w drugim – relacje wewnątrz holdingu na przykładzie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej.

# Wprowadzenie

Ogłoszona w 2018 r. klasyfikacja dziedzin nauki i dyscyplin naukowych miała na celu uprządkowanie (czyli zredukowanie liczby) dyscyplin naukowych w Polsce – zgodnie ze standardami państw OECD. Jednak w roku 2022 została ona w sposób wątpliwy rozszerzona zarówno w zakresie liczby dziedzin, jak i dyscyplin. Zmiany te jednak nie były zbyt duże i nie dotyczyły geografii. Geografia jako jedyna nie zmieściła się w jednej dyscyplinie, a w dwóch, tj.: *geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej* oraz w *naukach o Ziemi i środowisku*. Co do logiki nazw można mieć pewne zastrzeżenia, gdyż w pierwszym przypadku pierwszy człon nazwy jest szerszy i de facto zawiera w sobie część drugiego, a w drugim oba człony nazwy są w związku tautologicznym. Ten pozorny brak logiki jest efektem lobbingu różnych środowisk naukowych, by tak te nazwy zostały sformułowane.

Pierwsza z dyscyplin geograficznych została zaliczona do dziedziny nauk społecznych, a druga – nauk ścisłych i przyrodniczych. Podział ten sankcjonował stan faktyczny w rozwoju nauk geograficznych, jaki dokonał się po II wojnie światowej. Każda klasyfikacja dziedzin i dyscyplin naukowych ma jednak w dużej mierze charakter umowny. Im mniej jest ona drobiazgową, tym lepiej, gdyż od dawna wiadomo, że najciekawsze badania odbywają się na pograniczach różnych dyscyplin, niekonieczne nawet w ramach tych samych dziedzin. Zdecydowanie gorzej jest, gdy podział na dyscypliny nabiera charakteru instytucjonalnego, związanego z formalnymi ścieżkami kariery naukowej czy rekrutacją studentów, doktorantów itp. Wtedy mamy do czynienia z „szufladkowaniem” nauki, co jest podejściem dość anachronicznym.

Odbywający się w 2015 r. w Lublinie Kongres Geografów Polskich pod znamienym tytułem „Granice geografii” udowodnił, że bardzo trudno je wyznaczyć (jeśli w ogóle istnieją), a jeśli już to się uda, to mają one z pewnością charakter rozmyty. Świadczyła o tym choćby tematyka przedstawianych referatów, dotycząca m.in.: socjologizacji geografii, geografii lingwistycznej, wykorzystania badań literackich w geografii (geopoetyka), technologii GIS, krajobrazów dźwiękowych, globalnych problemów i podziałów świata, warunków i jakości życia, gender studies, wpływu środowiska przyrodniczego na współpracę transgraniczną, ruchów pielgrzymkowych, itd. Warto przy tym dodać, że bardziej inkluzywna na zewnętrzne impulsy badawcze, wywodzące się z innych dyscyplin naukowych, okazała się geografia społeczno-ekonomiczna niż fizyczna.

Na marginesie tytułu tego Kongresu rodzi się jeszcze pytanie, kto jest geografem: ten, kto skończył studia geograficzne i posiada stopnie naukowe z którejś z dyscyplin geograficznych, czy osoba, która oświadcza, że jej dorobek mieści się w dyscyplinie geograficznej, co jest praktykowane na potrzeby parametryzacji jednostek i dyscyplin naukowych w poszczególnych ośrodkach akademickich w Polsce? I w związku z tym: czy zakres geografii nie jest wyłącznie wyznaczany przez zainteresowania badawcze geografów (niezależnie od tego, jak ich zdefiniujemy)? Ich oryginalność w przypadku

geografii społeczno-ekonomicznej polega bowiem m.in. na tworzeniu nowych i twórczym rozwijaniu istniejących teorii, metod i kategorii badawczych, dostrzeganiu przestrzennego wymiaru zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych oraz ich uwarunkowań, dostrzeganiu aspektów ekonomicznych w zachowaniach przestrzennych oraz formułowaniu wniosków i rekomendacji w zakresie problemów rozwoju społeczno-gospodarczego, poczynając od skali lokalnej, a kończąc na globalnej.

Nie mnożąc już kolejnych dylematów, należy stwierdzić, że celem prezentowanych rozważań jest ukazanie współczesnej geografii społeczno-ekonomicznej jako konglomeratu dyscyplin naukowych. Pojęcie konglomeratu jest jak najbardziej geograficzne, gdyż oznacza z jednej strony skałę osadową (zlepieńca), ale z drugiej – z punktu widzenia nauk ekonomicznych – jest to holding grupujący przedsiębiorstwa różnych branż. Stosując analogię, holding tworzy geografia społeczno-ekonomiczna („spółka-matka”), wnosząc swój „kapitał” do „spółek-córek” i łącząc go z „kapitałami” innych dyscyplin naukowych, które można także potraktować jako „spółki-matki” lub „spółki-córki”, co otwiera nowe, inspirujące pola badawcze. Korzyścią jaką osiąga holding jest pozyskanie kapitału zewnętrznego (poznawczego, metodologicznego, aplikacyjnego) zarówno przez „spółki-matki”, jak i „spółki-córki”. Łatwo w tej sytuacji zauważyć, że przepływy wewnątrz holdingu są wielokierunkowe, a poza tym występują też powiązania między różnymi holdingami, zarówno na poziomie „spółek-matek”, jak i „spółek-córek”, co jest typowe dla gospodarki sieciowej.

Autor ma świadomość, że ze względu na ograniczone rozmiary opracowania, nie jest w stanie wyczerpująco potraktować wskazanego tematu. Jest to raczej przyczynek do dyskusji. Dlatego w dalszej części rozważań posłużono się jedynie dwoma studiami przypadku. W pierwszym z nich podjęto analizę relacji między dwoma holdingami naukowymi, jakimi są: geografia społeczno-ekonomiczna oraz ekonomia, a w drugim – relacje wewnątrz holdingu na przykładzie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej.

## Geografia społeczno-ekonomiczna a ekonomia

Współczesną geografę społeczno-ekonomiczną charakteryzują m.in. następujące cechy, wpływające na jej relacje z ekonomią [Paszto, 2020]:

- skoncentrowanie na lokalizacji i rozmieszczeniu działalności gospodarczej człowieka,
- badanie nie tylko bezpośrednich geograficznych przejawów takiej działalności, ale także ich wzajemne oddziaływanie z innymi zjawiskami społeczno-politycznymi,
- otwartość i duża elastyczność wobec zachodzących zmian i procesów rozwojowych, przy jednoczesnym braku wyraźnego paradygmatu,

- występowanie zależności czasowej i przestrzennej w zakresie stosowanych teorii i podejść badawczych.

Z punktu widzenia zasadniczego przedmiotu zainteresowania geografii społeczno-ekonomicznej, można wyróżnić dwa zasadnicze podejścia badawcze [Paszto, 2020]. Pierwsze traktuje gospodarkę jako oddzielny obiekt przestrzenny, w przypadku którego – za pomocą zróżnicowanych metod – identyfikuje się czynniki, podmioty, siły sprawcze, a także procesy rozwojowe systemu społeczno-gospodarczego. Drugie podejście traktuje gospodarkę jako podstawę do wydzielenia subdyscyplin zajmujących się różnymi aspektami życia społeczno-gospodarczego. W efekcie możemy wyróżnić geografie: rolnictwa, przemysłu, transportu i komunikacji, turystyki i rekreacji, usług, handlu i sprzedaży detalicznej, zasobów, rynku pracy, zdrowia, przedsiębiorczości, środowiska i rozwoju, miast i obszarów wiejskich, globalizacji oraz szereg innych (np. geografie elektorálną, religii, Internetu).

Ta wielość i dynamika liczby subdyscyplin wynika z faktu, że geografia społeczno-ekonomiczna rozwija się w dynamicznym otoczeniu, ale także na styku nauk społecznych, humanistycznych, technicznych i przyrodniczych. Obok ujęć specjalizacyjnych, występuje także podejście holistyczne, zwłaszcza ujmowane w ramach określonych jednostek przestrzennych. Jedną z tego typu specyficznych jednostek, mających swój rodowód w geografii, ale spopularyzowaną także w innych dyscyplinach naukowych (m.in. w socjologii, politologii, naukach o administracji) jest region, który – zdaniem Chojnickiego [1996] – może mieć charakter analityczny lub przedmiotowy. Region w koncepcji analitycznej ujmowany jest jako jednorodny obszar występowania pewnej cechy lub zespołu cech istotnych z punktu widzenia założeń badawczych, natomiast koncepcja przedmiotowa traktuje region jako realny obiekt społeczny lub składnik pewnej rzeczywistości społecznej wyodrębnionej przestrzennie.

Współczesna geografia społeczno-ekonomiczna ma charakter nauki nomotetycznej, co oznacza dominację nurtu teoretyczno-wyjaśniającego (formułowanie prawdywości, uogólnień, koncepcji teoretycznych) nad opisowym [Budner, 2011]. Stanowi ona zarówno część nauk geograficznych, jak i ekonomicznych. Stryjakiewicz [2012] zwraca uwagę na ewolucyjny charakter relacji między geografiami a ekonomią. W XIX i początkach XX w. główny nurt ekonomii reprezentował podejście aprzestrzenne, chociaż D. Ricardo tworząc teorię kosztów komparatywnych dostrzegał zróżnicowania międzynarodowe, ale już nie międzyregionalne wewnątrz poszczególnych państw. Warto też odnotować aktywność ekonomistów niemieckich, twórców teorii lokalizacji (J. von Thünera i A. Webera). W tym samym czasie geografia była nauką opisującą zróżnicowania obszarów i ich relacje przestrzenne, jednak w małym stopniu wyjaśniającą ich przyczyny. W kolejnym okresie (od lat 20. do 60. XX w.) nastąpiło „uprzestrzennienie” ekonomii dzięki m.in. działalności W. Christallera, J. Schumpetera, A. Lösch, T. Hagerstranda, ale relatywnie małe było jednak zainteresowanie ekonomistów geografiami społeczno-ekonomicznymi. Lata 60. i 70. XX w. przyniosły powszechne wykorzystywanie metod ilościowych w geografii, co ułatwiło integrację

z ekonomią oraz zaowocowało powstaniem nowych wspólnych nurtów badawczych m.in. takich jak *regional science* (m.in. W. Isard), czy też ekonomia środowiska.

Przełom wieków (XX/XXI) w przypadku ekonomii przyniósł rozwój tzw. nurtów heterodoksyjnych, z których szczególnie istotne dla współpracy z geografiami społeczno-ekonomiczną okazały się dwa, tj.: nowa ekonomia instytucjonalna oraz ekonomia ewolucyjna. Pierwszy z nich charakteryzuje ujęcie holistyczne i interdyscyplinarne w stosunku do zjawisk społeczno-gospodarczych, co oznacza m.in. ujmowanie czynników pozaekonomicznych (historycznych, geograficznych, prawnych, społecznych, politycznych) i ich uwzględnianie w zachowaniu instytucji (organizacji), dokonujących transakcji (przy uwzględnieniu ich kosztów) na rynkach. Nowa ekonomia instytucjonalna obejmuje m.in. ekonomię kosztów transakcyjnych, analizę uprawnień własnościowych, ekonomiczną teorię kontraktów, nowe instytucjonalne podejście do historii gospodarczej i ekonomii politycznej [Wilkin, 2016].

Z punktu widzenia geografii społeczno-ekonomicznej w nurcie nowej ekonomii instytucjonalnej interesujące mogą się okazać badania dotyczące [Strykiewicz 2007]: ewolucji instytucji, ich zakorzenienia (*embeddedness*) oraz zróżnicowania przestrzennego, mierzonego za pomocą gęstości instytucjonalnej czy dystansu instytucjonalnego.

Natomiast ekonomia ewolucyjna koncentruje się na analizie zmian zachodzących w systemach ekonomicznych, uwarunkowaniach tych zmian, ich mechanizmach oraz konsekwencjach w różnych wymiarach przestrzennych (globalnych, lokalnych itp.), stosując analogie z procesami ewolucyjnymi zachodzącymi w środowisku przyrodniczym [Zalega, 2015]. Warto dodać, że oba nurty się wzajemnie przenikają, a przykładem takiego zintegrowanego podejścia jest koncepcja zależności od ścieżki (*path dependence*). Koncepcja ta zakłada pojawienie się ścieżki rozwoju pod wpływem jakiegoś pierwotnego wydarzenia, na które mają wpływ zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne, o zróżnicowanym charakterze (ekonomicznym, geograficznym, politycznym, społecznym, technologicznym, itp.). Oddziaływanie zewnętrzne na pojawienie się ścieżki może być powiązane z procesami dyfuzji innowacji [Szmigiel-Rawska, 2014].

Z kolei w geografii społeczno-ekonomicznej przełom wieków przyczynił się do rozwoju podejścia postmodernistycznego, zwiększającego interakcje z socjologią i naukami o kulturze [Strykiewicz, 2012].

Ważne – dla funkcjonowania geografii społeczno-ekonomicznej – są także jej relacje z historią, zwłaszcza gospodarczą, która jest zaliczana zarówno do nauk historycznych, jak i ekonomicznych. Zdaniem Strykiewicza [2012] relacje te należy wzmacniać. Polem do ich zacieśnienia jest m.in. wykorzystywanie dorobku ekonomii ewolucyjnej. Przykładowo, wspomniana wcześniej koncepcja zależności od ścieżki, zwłaszcza w swej inicjalnej fazie, jest – w dużym stopniu – zależna od uwarunkowań historycznych. Zwraca się też uwagę, że ścieżka rozwoju w perspektywie historycznej nadaje regionom ich unikalny i niepowtarzalny charakter. Widać to choćby na przykładzie polskich regionów. Zdaniem Gorzelaka [2021] ich zróżnicowanie jest następstwem czterech zjawisk, tj.:

- historycznie wykształconych różnic, sięgających późnego średniowiecza, związanych z barierą na Wiśle dla procesów modernizacji technologicznych i instytucjonalnych płynących z Zachodu, zmodyfikowanych przez granice za-borów w okresie 1815–1918,
- procesów transformacji postsocjalistycznej, przebiegających najsprawniej w wielkich miastach i w silniej zurbanizowanych regionach,
- czynników kulturowo-historycznych, takich jak: religijność, rodzinność (np. urodzenia nieślubnych dzieci, częstotliwość rozwodów), przywiązanie do tradycji, wybory polityczne, a także „zasiedziałość” ludności,
- sprawności samorządów lokalnych.

Ten ostatni wątek nawiązuje do nowej ekonomii instytucjonalnej, która ma nie tylko wpływ na współczesne badania z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej, ale także na podejście do badań historycznych. Analizę procesu historycznego można bowiem prowadzić badając tworzenie i funkcjonowanie, a także upadek szeroko rozumianych instytucji. Wówczas nowego znaczenia nabierają dotychczasowe interpretacje wydarzeń historycznych. Jedną z ważnych – typowo geograficznych – instytucji jest region. Kształtowanie jego niepowtarzalnego kapitału ludzkiego oraz społecznego (wiążącego oraz pomostowego) jest efektem – z reguły dość długiego – procesu historycznego [Stryjakiewicz, 2012].

Z dotychczasowych rozważań wynika, że geografia społeczno-ekonomiczna jako „spółka-matka” systematycznie powiększa swoje aktywa. Z jednej strony dzieje się tak za sprawą postępującego procesu tworzenia nowych subdyscyplin, co jest wyrazem otwartości i elastyczności na zmiany zachodzące w gospodarce i społeczeństwie, a z drugiej – wymiany teorii i metodologii z innymi „spółkami-matkami” jakimi są ekonomia oraz historia, zwłaszcza gospodarcza. Relacje geografii społeczno-ekonomicznej z ekonomią i historią są niewątpliwie kluczowe (zwłaszcza z ekonomią), ale one nie wykluczają innych powiązań. Ciekawym tego przykładem są relacje z psychologią. Dotyczą one zarówno ekonomii, jak i geografii społeczno-ekonomicznej. W przypadku ekonomii sięgają one lat 50. XX w. i przybrały postać nurtu ekonomii behawioralnej, który w ramach nauk ekonomicznych dość systematycznie zyskuje na znaczeniu [Niemcewicz, 2018]. Jest on o tyle ciekawy, gdyż pokazuje, że założenia ekonomii neoklasycznej dotyczącej optymalnych zachowań uczestników gry rynkowej są bardzo odległe od rzeczywistości. Wsparcie psychologii pozwoliło na dogłębną analizę procesów decyzyjnych (w tym w zakresie lokalizacji działalności gospodarczej) i wskazanie dlaczego konsumenci i przedsiębiorcy zachowują się „nieracjonalnie”.

Nurt geografii behawioralnej w ramach geografii społeczno-ekonomicznej rozwija się od lat 70. XX w. [Walmsley, Lewis, 1997], pozostaje jednak dość marginalny. Celem podejścia behawioralnego jest analiza wyobrażeń i zachowań człowieka w celu wyjaśnienia zjawisk i procesów w przestrzeni. Efektem tego typu badań są mapy wyobrażeniowe, identyfikacja preferencji przestrzennych (miejsca zamieszkania, wypoczynku, lokalizacji działalności gospodarczej, itp.), czy też zachowań wobec

środowiska naturalnego i społeczno-politycznego, a także badania nad jakością życia, zwłaszcza tą subiektywną.

Wydaje się, że także i na tym przykładzie wyraźnie widać, że wykorzystanie dorobku psychologii daje wspólne komplementarne korzyści badawcze, zarówno w ramach ekonomii, jak i geografii społeczno-ekonomicznej.

## Geografia społeczno-ekonomiczna a gospodarka przestrzenna

O ile wcześniejsze rozważania dotyczyły generalnie relacji między „spółkami-matkami”, które dzięki tym relacjom powiększały swoje aktywa, o tyle w tej części rozważań zostaną ukazane dwustronne relacje, jakie łączą „spółkę-matkę”, którą jest geografia społeczno-ekonomiczna oraz „spółkę-córkę”, czyli gospodarkę przestrzenną. Gospodarka przestrzenna jest na ogół rozumiana w dwóch znaczeniach [Parysek, 2006]:

- jako gospodarowanie w przestrzeni,
- jako gospodarowanie przestrzenią.

Pierwszy aspekt dotyczy organizacji funkcji danego obszaru. Głównymi użytkownikami przestrzeni są podmioty gospodarcze, podejmujące działania lokalizacyjne w celu osiągnięcia zarówno tzw. korzyści wewnętrznych (związanych z optymalną skalą działalności), jak i zewnętrznych (powiązanych z otoczeniem firm). Z kolei gospodarowanie przestrzenią oznacza tworzenie odpowiednich do właściwości obszaru struktur społeczno-gospodarczych. W tym przypadku głównym podmiotem jest administracja publiczna, która za pomocą instrumentów planistycznych, ekonomiczno-finansowych, inwestycyjnych i innych, wpływa na podmioty gospodarujące w przestrzeni [Miszczuk, Miszczuk, 2021]. Czasami zakres przedmiotowy gospodarki przestrzennej poszerza się jeszcze o planowanie i zagospodarowanie przestrzenne [Parysek, 2006].

Już pobieżnie analizując zakres przedmiotowy gospodarki przestrzennej, można dostrzec jego duże podobieństwo do zakresu geografii społeczno-ekonomicznej, ale czy w rzeczywistości tak jest, próbuje wyjaśnić tab. 1. Wynika z niej, że gospodarka przestrzenna wykazuje duże podobieństwo z geografią społeczno-ekonomiczną na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, ale już na poziomie miejscowym (który nie jest reprezentatywny dla geografii społeczno-ekonomicznej), korzysta z dorobku urbanistyki, zaliczanej do nauk technicznych („kapitał” zewnętrzny pozyskany przez „spółkę-córkę”). Poza tym gospodarkę przestrzenną cechuje w większym stopniu funkcja aplikacyjna, której wyrazem jest przede wszystkim planowanie przestrzenne.

Tabela 1. Geografia społeczno-ekonomiczna a gospodarka przestrzenna

| Wyszczególnienie    | Geografia społeczno-ekonomiczna                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Gospodarka przestrzenna                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Zakres przedmiotowy | <ul style="list-style-type: none"> <li>• część nauk geograficznych,</li> <li>• część nauk ekonomicznych,</li> <li>• otwartość na współpracę w ramach nauk społecznych i humanistycznych,</li> <li>• mniejsze związki z naukami przyrodniczymi i technicznymi,</li> <li>• gospodarowanie w przestrzeni i gospodarowanie przestrzenią,</li> <li>• otwartość na nowe zjawiska w przestrzeni.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• część geografii społeczno-ekonomicznej,</li> <li>• ścisłe związki z urbanistyką,</li> <li>• otwartość na współpracę w ramach nauk społecznych, technicznych i przyrodniczych,</li> <li>• planowanie i zagospodarowanie przestrzenne</li> </ul> |
| Zakres przestrzenny | lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy, globalny                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | miejscowy, lokalny, regionalny, transgraniczny, krajowy, międzynarodowy                                                                                                                                                                                                                 |
| Dominujące funkcje  | metodologiczna, poznawcza, aplikacyjna                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | poznawcza, aplikacyjna                                                                                                                                                                                                                                                                  |

Źródło: opracowanie własne.

Powstanie nowej dyscypliny naukowej zawierającej w nazwie zarówno nazwę „spółki-matki”, czyli geografii społeczno-ekonomicznej, jak i „spółki-córki”, czyli gospodarki przestrzennej, było m.in. konsekwencją chęci unormowania zainteresowań naukowych badaczy, niekoniecznie identyfikujących się z geografią, a zainteresowanych badaniami przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Poza tym działania tego typu związane są też z chęcią połączenia geografii społeczno-ekonomicznej z bardziej atrakcyjną dydaktycznie i zawodowo „gospodarką przestrzenną”, jako że nazwa nowej dyscypliny znajduje też wyraz w nazwach instytucji naukowo-badawczych i dydaktycznych.

O tym, że takie połączenie może być też korzystne z badawczego punktu widzenia dla geografii społeczno-ekonomicznej, świadczy przykład propozycji podjęcia i pogłębienia problematyki prawnej [Nowak i in., 2023]. O ile w przypadku gospodarki przestrzennej, zwłaszcza w jej najbardziej praktycznym znaczeniu, czyli planowaniu przestrzennym, kwestie własnościowe czy stosowanych procedur prawno-administracyjnych są dość oczywistym tematem rozważań, o tyle w przypadku geografii społeczno-ekonomicznej nie były to dotychczas ważne zagadnienia, pomimo jej powiązań z nową ekonomią instytucjonalną, dla której teoria praw własności jest kluczowa. Tab. 2 zawiera zestawienie tematyki prawnej, która już była podejmowana, i tej, która mogłaby być podjęta w ramach dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Lista tematów z zakresu problematyki prawnej do podjęcia przez geografie społeczno-ekonomiczną i gospodarkę przestrzenną, zawarta w tab. 2 nie ma charakteru zamkniętego. Ważne, że pojawiły się nowe impulsy badawcze ze strony gospodarki przestrzennej jako bardziej praktycznej (sub)dyscypliny, które mogą wzbogacić zakres prowadzonych badań przez geografie społeczno-ekonomiczną.

Tabela 2. Kierunki badań prawnych podejmowanych i potencjalnie możliwych do podjęcia przez dyscyplinę geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

| Dotychczasowe kierunki badań w wymiarze prawnym                                               | Adekwatna gałąź prawa                                                       | Przyszłościowe kierunki badań w wymiarze prawnym                                                                                                                                                                                                                                       | Adekwatna gałąź prawa                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|
| Funkcjonowanie systemu gospodarki przestrzennej/systemu planowania przestrzennego             | Prawo konstytucyjne, administracyjne, prawo finansowe, prawo cywilne        | Włączenie w szerszym zakresie wymiaru prawnego w proces kształtowania oraz wzmacniania odporności miast i regionów na wydarzenia i zjawiska o charakterze szokowym                                                                                                                     | Prawo administracyjne, prawo cywilne |
| Ocena efektów planowania przestrzennego oraz społeczno-gospodarczego o wymiarze terytorialnym | Prawo administracyjne, prawo finansowe                                      | Określenie sposobu, w jaki prawodawca powinien odpowiadać na nowe wyzwania, przy których prawo nie było do tej pory stabilne                                                                                                                                                           | Wszystkie gałęzie prawa              |
| Badania o charakterze Territorial Impact Assessment                                           | Prawo administracyjne, prawo finansowe, prawo cywilne, prawo międzynarodowe | Dostępność transportowa                                                                                                                                                                                                                                                                | Prawo administracyjne, prawo cywilne |
| Zarządzanie terytorialne i instytucjonalne, badania samorządności lokalnej                    | Prawo konstytucyjne, prawo administracyjne                                  | Wykluczenia społeczne związane z depopulacją i peryferyzacją, w tym obsługi terenów peryferyjnych transportem publicznym                                                                                                                                                               | Prawo administracyjne, prawo cywilne |
| Badania klasyfikacyjne, typologiczne, delimitacyjne i regionalizacyjne                        | Prawo administracyjne                                                       | Określenie, w jaki sposób realizacja wielkoskalowych inwestycji gospodarczych może wpłynąć na zmianę struktury przestrzenno-ekonomicznej Polski – i w tym kontekście – w jakim stopniu i które regulacje prawne mogą w największym zakresie oddziaływać na przebieg tych przekształceń | Prawo administracyjne                |

| Dotychczasowe kierunki badań w wymiarze prawnym | Adekwatna gałąź prawa                       | Przyszłościowe kierunki badań w wymiarze prawnym                                                                                                                       | Adekwatna gałąź prawa                |
|-------------------------------------------------|---------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|
| Badania z zakresu geografii politycznej         | Prawo administracyjne, prawo międzynarodowe | Rola ograniczeń, granic i barier przestrzennych w zachowaniach przestrzennych i kształtowaniu struktur społeczno-ekonomicznych wobec kryzysów i wymogów bezpieczeństwa | Prawo administracyjne, prawo cywilne |
|                                                 |                                             | Badania z zakresu geografii zarządzania i przedsiębiorstw                                                                                                              | Prawo gospodarcze                    |
|                                                 |                                             | Rola własności w kształtowaniu przestrzeni                                                                                                                             | Prawo gospodarcze, prawo cywilne     |

Źródło: Nowak i in. [2023].

## Zakończenie

Przyjęty w rozważaniach model relacji geografii społeczno-ekonomicznej w formie holdingu naukowego wydaje się być inspirujący, gdyż pozwala opisać jej związki z innymi holdingami naukowymi, w tym ze szczególnie istotnym holdingiem nauk ekonomicznych, zarówno na poziomie „spółek-matek”, jak i „spółek-córek”. Otwartość na współpracę przede wszystkim w ramach nauk społecznych i humanistycznych oraz na nowe zjawiska i procesy dziejące się w przestrzeni jest jednym z elementów konstytuujących unikalną tożsamość geografii społeczno-ekonomicznej. Efektem tej otwartości jest tworzenie nowych „spółek-córek”, czyli dyscyplin naukowych, w ramach których do „kapitału geograficznego” dołączony zostaje „kapitał” innych holdingów naukowych (społecznych, humanistycznych, przyrodniczych i technicznych). Przykładem takich działań jest stosunkowo młoda dyscyplina naukowa, jaką jest gospodarka przestrzenna. Ma ona w dużym stopniu charakter interdyscyplinarny i wielokierunkowy, czego nie oddaje jej oficjalna nazwa, łącząca ją wyłącznie z jej jedną „spółką-matką”, czyli geografią społeczno-ekonomiczną.

Wydaje się, że posługiwanie się metaforą konglomeratu (holdingu) w znaczeniu ekonomicznym jest – w dużym stopniu – adekwatne do analizy istoty funkcjonowania współczesnej geografii społeczno-ekonomicznej. Poznawanie relacji między- i wewnątrz-holdingowych może dostarczać nowych inspiracji badawczych, co dla rozwoju każdej nauki jest bezcenne.

# Literatura

- Budner W. W., 2011, *Geografia ekonomiczna. Współczesne zjawiska i procesy*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań.
- Chojnicki Z., 1996, *Region w ujęciu geograficzno-systemowym*, [w:] T. Czyż (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań: 7–43.
- Gorzela G., 2021, *Różnice regionalne – preferencje polityczne – sprawiedliwość społeczna*. „Studia Regionalne i Lokalne” nr 2(84): 117–127.
- Miszcuk A., Miszcuk M., 2021, *Lokalna polityka gospodarcza w Polsce. Uwarunkowania – Instytucje – Instrumenty*. Norbertinum, Lublin.
- Niemcewicz P., 2018, *Ekonomia behawioralna – hybryda teorii i eksperymentu*. „Studia i Prace WNEiZ US” nr 51/1: 9–19.
- Nowak M. J., Śleszyński P., Churski P., Degórski M., Komornicki T., Sagan I., Strykiewicz T., 2023, *Wymiar prawny w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne i zagadnienia badawcze*. „Przegląd Geograficzny” nr 95(4): 343–367.
- Parysek J. J., 2006, *Wprowadzenie do gospodarki przestrzennej. Wybrane aspekty praktyczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Paszo V., 2020, *Economic Geography*, [w:] Pászto V., Jürgens C., Tominc P, Burian J. (red.), *Spationomy. Spatial Exploration of Economic. Data and Methods of Interdisciplinary Analytics*. Springer Open, Cham, Switzerland: 173–192.
- Strykiewicz T., 2007, *Orientacja instytucjonalna w geografii ekonomicznej i jej znaczenie w analizie procesów transformacji struktur przestrzennych*, [w:] Lach J., Borowiec M., Rachwał T. (red.), *Procesy transformacji społeczno-ekonomicznych i przyrodniczych struktur przestrzennych*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków: 107–118.
- Strykiewicz T., 2012, *Związki geografii z historią i ekonomią oraz ich ewolucja*, [w:] Maik W., Rembowska K., Suliborski A. (red.), *Związki geografii z innymi naukami, seria: Podstawowe idee i koncepcje w geografii*. Wydawnictwo WSG, Bydgoszcz, t. 7: 52–68.
- Szmigiel-Rawska K., 2014, *Koncepcja zależności od ścieżki jak narzędzie wyjaśniania w badaniach ekonomicznej geografii politycznej*. „Prace i Studia Geograficzne”, t. 54: 149–161.
- Walmsley D. J., Lewis G. J., 1997, *Geografia człowieka. Podejścia behawioralne*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wilkin J., 2016, *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Zalega T., 2015, *Ekonomia ewolucyjna jako jeden z nurtów współczesnej ekonomii – zarys problematyki*. „Studia i Materiały” nr 19: 157–177.